

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КОГНІТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ
[CURRENT ISSUES IN COGNITIVE LINGUISTICS]**

УДК 81'37:82-1/2

Стаття надійшла до редакції [Article received] – 15.10.2025 р.

Перевірено на плагіат [Checked for plagiarism] – 17.10.2025 р.

Оригінальність тексту [The originality of the text] – 96 %

Прорецензовано [Peer-reviewed] – 14.12.2025 р.

Рекомендовано до друку [Recommended for publication] – 05.01.2026 р.

<http://doi.org/10.17721/2663-6530.2026.49.29-40>

**КОГНІТИВНЕ ОСМИСЛЕННЯ ІРОНІЇ В ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ:
КОНЦЕПТУАЛЬНА ІНТЕГРАЦІЯ ТА ТОНАЛЬНІСТЬ ТВОРУ**

Олена Василівна Орличенко (м. Київ, Україна)

urug@ukr.net

ORCID: 0000-0003-4115-4252

кандидат філологічних наук, доцент кафедри теорії та практики перекладу

романських мов імені Миколи Зерова

Київського національного університету імені Тараса Шевченка,

(Міністерство освіти і науки України)

01601, м. Київ, бульвар Тараса Шевченка, 14

Ірина Володимирівна Циркунова (м. Київ, Україна)

i.tsyrkunova@knu.ua

ORCID: 0000-0002-3526-3033

кандидат філологічних наук, асистент кафедри теорії та практики перекладу

романських мов імені Миколи Зерова

Київського національного університету імені Тараса Шевченка,

(Міністерство освіти і науки України)

01601, м. Київ, бульвар Тараса Шевченка, 14

У статті запропоновано когнітивне осмислення іронії як складного механізму концептуалізації, що виходить за межі традиційного розуміння іронії як стилістичного або риторичного прийому. Теоретичним підґрунтям дослідження слугує когнітивна лінгвістика, зокрема теорія концептуальної інтеграції Ж. Фокон'є та М. Тернера, яка дозволяє описати процес формування іронічного

(Актуальні питання когнітивної лінгвістики [Aktual'ni pytannja kognityvnoi' lingvistyky])

Когнітивне осмислення іронії в художньому дискурсі: концептуальна інтеграція та тональність твору

(Українською) [Kohnityvne osmyslennia ironii v khudozhn'omu dyskursi: kontseptual'na intehratsiia ta tonal'nist' tvor]u]

© Орличенко О. В. [Orlychenko O. V.], urug@ukr.net, Циркунова І. В. [Cyrkunova I. V.], i.tsyrkunova@knu.ua

смыслу як результат взаємодії кількох ментальних просторів. Увагу зосереджено на тому, що іронія функціонує як спосіб світосприйняття і організації художнього дискурсу, реалізуючись через тональність, стилістичну манеру викладення та імпліцитну оцінність. Показано, що іронічне значення виникає в процесі інтерпретації як результат когнітивної роботи адресата. Такий підхід дає змогу розглядати іронію як динамічну концептуальну модель, що структурує художній текст і визначає характер взаємодії між автором і читачем.

Ключові слова: іронія, концептуальна інтеграція, фігура думки, метафора, художній дискурс.

COGNITIVE UNDERSTANDING OF IRONY IN LITERARY DISCOURSE: CONCEPTUAL INTEGRATION AND TEXTUAL TONE

Olena V. Orlychenko (Kyiv, Ukraine)

urug@ukr.net

[ORCID: 0000-0003-4115-4252](https://orcid.org/0000-0003-4115-4252)

PhD in Philology, Associate Professor, Department of Theory and Practice of Translation of Romance Languages named after Mykola Zerov,
Taras Shevchenko National University of Kyiv
(Ministry of Education and Science of Ukraine)
Address: 14 Taras Shevchenko Boulevard, Kyiv, 01601, Ukraine

Iryna V. Tsyrukunova (Kyiv, Ukraine)

i.tsyrukunova@knu.ua

[ORCID: 0000-0002-3526-3033](https://orcid.org/0000-0002-3526-3033)

PhD in Philology, Assistant of the Department of Theory and Practice of Translation of Romance Languages named after Mykola Zerov,
Taras Shevchenko National University of Kyiv
(Ministry of Education and Science of Ukraine)
01601, Kyiv, Taras Shevchenko Boulevard, 14, Ukraine

The article offers a cognitive approach to understanding irony as a complex mechanism of conceptualization, moving beyond the traditional view of irony as merely a stylistic or rhetorical device. The study is grounded in cognitive linguistics,

(Current issues in cognitive linguistics [Aktual'ni pytannja kognityvnoi' lingvistyky])

Cognitive Understanding of Irony in Literary Discourse: Conceptual Integration and Textual Tone (in Ukrainian)

[Kohnityvne osmyslennia ironii v khudozhn'omu dyskursi: kontseptual'na intehtratsiia ta tonal'nist' tvoruu]

© Orlychenko O. V. [Orlychenko O. V.], urug@ukr.net, Tsyrukunova I. V. [Cyrkunova I. V.], i.tsyrukunova@knu.ua

particularly the theory of conceptual integration by G. Fauconnier and M. Turner, which allows the process of generating ironic meaning to be described as the interaction of multiple mental spaces. The focus is on how irony functions as a mode of worldview and as a means of organizing literary discourse, realized through tone, stylistic manner, and implicit evaluation. It is demonstrated that ironic meaning emerges through interpretation as a result of the addressee's cognitive activity. This approach allows irony to be seen as a dynamic conceptual model that structures the literary text and shapes the interaction between author and reader.

Keywords: *irony, conceptual integration, figure of thought, metaphor, literary discourse*

Вступ. Іронія посідає особливе місце в художньому дискурсі, оскільки поєднує мовні, когнітивні та концептуальні механізми осмислення дійсності. Сучасні гуманітарні дослідження дедалі частіше відходять від традиційного розуміння іронії як локального стилістичного прийому або риторичної фігури й розглядають її через призму когнітивних процесів, зокрема концептуальної інтеграції. Такий підхід дозволяє осмислити іронію як когнітивну категорію, що структурно організує художній текст і формує способи сприйняття світу, де авторська іронія виступає лише підтвердженням когнітивного процесу, а не його первинною метою.

Особлива увага приділяється тональності, стилістичній манері викладення та використанню метафори як засобів реалізації іронії в тексті. Іронія, подібно до метафори, є когнітивною категорією, яка дозволяє автору організовувати художній дискурс та впливати на сприйняття читача, вимагаючи від нього активної когнітивної участі у процесі інтерпретації.

Мета дослідження – розглянути іронію в художньому дискурсі як когнітивний механізм концептуалізації світу та показати, як авторська іронія підтверджує функціонування цього механізму через тональність, стилістичну манеру викладення та засоби художньої організації тексту.

Об'єктом дослідження є іронія як когнітивно-комунікативне явище в художньому тексті.

Наукова новизна: запропоновано когнітивний підхід до аналізу іронії, що виходить за межі традиційних стилістичних та риторичних інтерпретацій. Показано, що концептуальна інтеграція (Fauconnier & Turner) дозволяє

(Актуальні питання когнітивної лінгвістики [Aktual'ni pytannja kognityvnoi' lingvistyky])

Когнітивне осмислення іронії в художньому дискурсі: концептуальна інтеграція та тональність твору

(Українською) [Kognityvne osmyslennia ironii v khudozhn'omu dyskursi: kontseptual'na intehratsiia ta tonal'nist' tvoru]

© Орличенко О. В. [Orlychenko O. V.], urug@ukr.net, Циркунова І. В. [Cyrkunova I. V.], itsyrkunova@knu.ua

PROBLEMS OF SEMANTICS, PRAGMATICS AND COGNITIVE LINGUISTICS

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>

пояснити виникнення іронічного значення як когнітивної категорії, де авторська іронія лише підтверджує когнітивний процес формування смислу в художньому дискурсі.

Теоретичний аспект. Упродовж розвитку гуманітарного знання іронія утвердилася як об'єкт стійкого й багатоаспектного наукового інтересу, що виходить за межі суто стилістичного або риторичного тлумачення. У сучасних дослідженнях вона дедалі частіше постає як складне когнітивно-комунікативне явище, пов'язане зі способами мислення, оцінювання та інтерпретації дійсності. Міждисциплінарний підхід дав змогу розглядати іронію в ширшому теоретичному контексті, залучаючи напрацювання лінгвістики, психології, логіки, семіотики та теорії комунікації.

Психологічний напрям дослідження іронії зосередився передусім на механізмах її сприйняття та інтерпретації. У межах цього підходу іронія розглядається як результат складної когнітивної операції, що поєднує емоційні, соціальні та ментальні чинники. Зокрема, праці Пенні Пексман (Penny Pexman, University of Calgary) засвідчують, що розуміння вербальної іронії залежить не лише від мовної компетенції, а й від сформованих когнітивних схем, соціального досвіду та здатності швидко співвідносити нову інформацію з уже наявними знаннями й альтернативними інтерпретаціями. Дослідження, проведені на матеріалі дитячого мовлення, показали, що іронія активує механізми прогнозування значення та вимагає від адресата здатності одночасно утримувати кілька можливих смислових рівнів висловлювання [11].

Логічні теорії іронії зосереджуються на її парадоксальній природі. Логіки встановили тісний зв'язок іронії з дотепністю, наголошуючи на тому, що іронічне висловлювання співвідноситься водночас із кількома взаємовиключними тлумаченнями – логічним і алогічним. Саме ця подвійність не руйнує смисл, а, навпаки, продукує його, створюючи ефект інтелектуальної напруги. Іронія, таким чином, функціонує як механізм співіснування несумісного, що є принципово важливим для її когнітивного осмислення [13, с. 29].

Вагомий внесок у розуміння іронії зробили представники філософсько-літературної та семіотичної традиції. Праці М. М. Бахтіна стали поворотними для усвідомлення діалектики суб'єктивного й об'єктивного в іронії. Бахтінська концепція діалогізму дозволила побачити іронію не як ізольований мовний

(Current issues in cognitive linguistics [Aktual'ni pytannja kognityvnoi' lingvistyky])

Cognitive Understanding of Irony in Literary Discourse: Conceptual Integration and Textual Tone (in Ukrainian)

[Kohnityvne osmyslennia ironii v khudozhn'omu dyskursi: kontseptual'na intehratsiia ta tonal'nist' tvoruu]

© Orlychenko O. V. [Orlychenko O. V.], urug@ukr.net, Tsyrukunova I. V. [Cyrkunova I. V.], i.tsyrukunova@knu.ua

жест, а як форму взаємодії голосів, позицій і світоглядів. Подальший розвиток цих ідей відбувся в межах семіотики, зокрема в працях Ю. М. Лотмана та представників тартуської школи. Семіотичний підхід дозволив детально описати механізми «кодування» та «декодування» іронії в тексті, розглядаючи її як особливий знак, що функціонує на перетині кількох знакових систем.

Теорія комунікації, у свою чергу, наголосила на діалогічній природі іронії, акцентуючи увагу на взаєминах між автором, адресатом і предметом іронічного висловлювання. Більшість сучасних дослідників сходяться на думці, що іронічне спілкування за своєю суттю передбачає активний інтелектуальний контакт між його учасниками. Іронія не може бути повністю автоматизованою або однозначною: вона завжди апелює до здатності адресата реконструювати імпліцитний смисл, спираючись на контекст, культурні знання та комунікативний досвід.

Підсумком тривалої наукової дискусії стало усвідомлення того, що для адекватного опису іронії необхідно враховувати, по-перше, її знакову природу, а по-друге – принципову парадоксальність. Дані лінгвістики, логіки, семіотики та когнітивістики свідчать про те, що значення іронічної образності є нестабільним і контекстуально зумовленим, однак її функція залишається незмінною: поєднувати непоєднуване, перетворювати образ на точку перетину кількох семіотичних і когнітивних площин.

Основний зміст. У ХХ столітті дедалі більшого поширення набуває підхід, за яким іронія розглядається не лише як мовний прийом, а як особливий спосіб світосприйняття. Така позиція дозволила перейти до аналізу концептуальних і когнітивних аспектів іронії. Зарубіжні дослідники, зокрема Д. Мюкке, Р. Тернер, Н. Нокс, Ч. Гліксберг [2; 7; 10], наголошували на тому, що сучасна іронія функціонує як внутрішня установка свідомості, як іронічне бачення світу, а не лише як риторичний ефект. Саме це розуміння відкриває можливість говорити про іронію як когнітивну модель, здатну структурувати художній текст і авторське мовлення загалом.

У художньому дискурсі така іронія реалізується не лише на рівні окремої фрази чи висловлювання, а й на рівні ідеї, композиції та загальної моделі світосприйняття. Іронічне світобачення автора виявляється через специфічний стиль викладу, багатоголосся тексту, напругу між буквальним і імпліцитним, між тим, що сказано, і тим, що мається на увазі. Саме в цьому контексті іронія

(Актуальні питання когнітивної лінгвістики [Aktual'ni pytannja kognityvnoi' lingvistyky])

Когнітивне осмислення іронії в художньому дискурсі: концептуальна інтеграція та тональність твору

(Українською) [Kognityvne osmyslennia ironii v khudozhn'omu dyskursi: kontseptual'na intehratsiia ta tonal'nist' tvoruv]

© Орличенко О. В. [Orlychenko O. V.], urug@ukr.net, Циркунова І. В. [Cyrkunova I. V.], itsyrkunova@knu.ua

PROBLEMS OF SEMANTICS, PRAGMATICS AND COGNITIVE LINGUISTICS

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>

постає як складний когнітивний механізм, що організує художній текст і визначає спосіб взаємодії автора з читачем.

Перехід від розуміння іронії як локального стилістичного прийому до її трактування як способу світосприйняття закономірно зумовив звернення дослідників до когнітивної парадигми. Саме когнітивна лінгвістика, яка сформувалася наприкінці ХХ століття, надала інструментарій для пояснення тих аспектів іронії, що не піддавалися формалізації в межах класичної риторики чи структурної семантики. У центрі уваги цього підходу перебуває не мовна форма як така, а процеси концептуалізації, категоризації та інтерпретації, що лежать в основі мовлення і мислення.

Варто зазначити, що поштовхом до трактування іронії як концептуальної категорії стало вивчення метафори, оскільки саме її в межах когнітивної лінгвістики почали розглядати як базовий концептуальний механізм, за допомогою якого людина структурує власний досвід і формує нові категорії мислення [4; 5; 6]. У когнітивній теорії метафори ключову роль відіграє процес розширення й переосмислення вже наявних категорій. Кожна категорія формується на основі досвіду взаємодії людини зі світом і має визначену сферу застосування. Метафора змінює або доповнює ці категорії, піддаючи концепти новому класифікуванню, внаслідок чого розширюються межі попередніх концептів і виникають нові смислові та просторові категорії. Саме цей механізм робить метафору надзвичайно ефективним інструментом іронізації, оскільки вона дозволяє одночасно актуалізувати усталене буквальне значення та підважувати його через нову концептуальну проєкцію.

Подальший розвиток когнітивної теорії метафори привів до формування ширшої теоретичної моделі – теорії концептуальної інтеграції Ж. Фокон'є та М. Тернера. У межах цієї теорії метафора розглядається як окремий випадок багатопросторової інтеграції, у якій смисл виникає в результаті взаємодії кількох ментальних просторів і не зводиться до жодного з них окремо [6]. Логічним продовженням цього підходу стало застосування концептуального блендингу до аналізу складніших дискурсивних і когнітивних явищ, зокрема іронії.

Сучасні когнітивні дослідження трактують іронію та метафору як взаємопов'язані засоби концептуалізації, що дозволяють інтегрувати два або більше ментальних просторів, між якими виникає смислова напруга. У процесі

(Current issues in cognitive linguistics [Aktual'ni pytannja kognityvnoi' lingvistyky])

Cognitive Understanding of Irony in Literary Discourse: Conceptual Integration and Textual Tone (in Ukrainian)

[Kohnityvne osmyslennia ironii v khudozhn'omu dyskursi: kontseptual'na intehtratsiia ta tonal'nist' tvoruu]

© Orlychenko O. V. [Orlychenko O. V.], urug@ukr.net, Tsyrukunova I. V. [Cyrkunova I. V.], i.tsyrukunova@knu.ua

такої інтеграції виникає новий смисл, який не зводиться до буквального значення жодного з вхідних просторів і потребує активної когнітивної роботи з боку адресата [6]. Саме ця властивість є ключовою характеристикою іронічного значення, оскільки іронія завжди передбачає співіснування щонайменше двох інтерпретацій – експліцитної та імпліцитної.

Емпіричні дослідження підтверджують, що концептуальне змішування (blending) є фундаментальним механізмом мовної творчості. Зокрема, Яблонська-Гуд наголошує, що концептуальна інтеграція лежить в основі створення нових смислів, гумористичних та іронічних ефектів, оскільки дозволяє поєднувати елементи різних когнітивних доменів у нестандартний спосіб [9]. У подальших роботах дослідниця демонструє, що іронія в художньому та медійному дискурсі виникає саме завдяки інтеграції концептуально несумісних ментальних просторів, що змушує адресата реконструювати прихований оцінний смисл і виходити за межі буквального прочитання висловлювання [9].

До того ж іронія як макрофігура думки часто реалізується саме за рахунок метафори. Таким чином, іронію можна розглядати як складне концептуальний блендинг, де метафора виступає одним із головних механізмів формування іронічного смислу.

Як зазначає В. Бут, при читанні будь-якої метафори чи порівняння, як і будь-якої іронії, читач має відтворити невисказані значення через аналіз поверхневих структур висловлювання, які з тієї чи іншої причини не можуть сприйматися буквально. Не дивно, що деякі визначення іронії так само підходять і метафорі [2, с. 22]. На думку М. Бідслі іронія та метафора це ті засоби, завдяки яким досягається суперечливість в самому дискурсі (*self-controverting*) [1, с. 138]. Метафора передбачає додавання невисказаних автором значень, а не їх вилучення. Іронічна метафора звучить нескладно, недоречно та суперечить контексту, що змушує читача відкинути її безпосереднє значення і намагатися розкрити намір автора, проаналізувавши імпліцитні значення, які вводить метафора. Як правило, іронія, виражена метафорою, твориться в рамках тонально-стилістичної моделі, тобто на зміні тону оповіді, переході на інший регістр, гіперболізації, тощо:

A pesar de los sinsabores motivados por mi conducta, Barrido y Escobillas habían encontrado en su corazón una perla de generosidad con la que limar y

(Актуальні питання когнітивної лінгвістики [Aktual'ni pytannja kognityvnoi' lingvistyky])

Когнітивне осмислення іронії в художньому дискурсі: концептуальна інтеграція та тональність твору

(Українською) [Kohnityvne osmyslennia ironii v khudozhn'omu dyskursi: kontseptual'na intehratsiia ta tonal'nist' tvoru]

© Орличенко О. В. [Orlychenko O. V.], urug@ukr.net, Циркунова І. В. [Cyrkunova I. V.], itsyrkunova@knu.ua

PROBLEMS OF SEMANTICS, PRAGMATICS AND COGNITIVE LINGUISTICS

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>

sedimentar una nueva alianza de amistad y provecho [15, с. 152]. – *Попри прикрість, якої завдала їм моя поведінка, Баридо та Есковільяс зберегли у своєму серці перли великодушності й готові про все забути й укласти зі мною новий союз, на засадах дружби і взаємної вигоди* [16, с. 131]. Піднесений тон висловлювання, що суперечить контексту, виникає за рахунок вживання гіперболізованої метафори *una perla de generosidad*.

Коли говоримо про концептуальну іронію, маємо на увазі не лише окремі вислови, а цілісне сприйняття світу через іронічну призму. У художніх текстах така іронія здебільшого проявляється в авторському мовленні. Вона органічно інтегрована у структуру твору: іронія проявляється у описах, коментарях, оцінках ситуацій та дій персонажів. Розпізнання авторської іронії потребує складної когнітивної роботи та аналізу всього тексту.

Авторська іронія проявляється на текстовому рівні й присутня як у явному, так і в прихованому контексті твору. Для її правильного розуміння важливо враховувати знання про описану у творі реальність, а також інтертекстуальні зв'язки. Інтерпретація іронії залежить від когнітивних процесів автора і читача, які забезпечують її розпізнавання, а також від їхнього спільного досвіду сприйняття тексту. Серед засобів вираження авторської іронії – використання слів з позитивною конотацією у протилежному значенні або іронічних евфемізмів, що дозволяють уникнути прямої оцінки. Авторська іронія зазвичай менш яскрава, ніж іронія персонажів, але водночас вона сильніше впливає на читача, адже весь текст сприймається через позицію автора.

Авторська іронія може проявлятися у кількох формах:

- у авторському монологі, коли існує протиріччя між описом ситуації або персонажа та оцінкою автора;
- у контрасті між словами персонажа та авторським коментарем;
- у поліфонічному мовленні, де плани автора і персонажів переплітаються, а невласна пряма мова передає думки персонажа і створює іронічний ефект.

Авторська іронія часто проявляється через особливу тональність і стиль викладу, через коментарі, судження та оцінки автора. Вона може варіюватися від абсолютно нейтрального тону до легкого або відверто абсурдного, підкреслюючи протиріччя між формальною мовою автора та реальним змістом

(Current issues in cognitive linguistics [Aktual'ni pytannja kognityvnoi' lingvistyky])

Cognitive Understanding of Irony in Literary Discourse: Conceptual Integration and Textual Tone (in Ukrainian)

[Kohnityvne osmyslennia ironii v khudozhn'omu dyskursi: kontseptual'na intehratsiia ta tonal'nist' tvoruu]

© Orlychenko O. V. [Orlychenko O. V.], urug@ukr.net, Tsyrukunova I. V. [Cyrkunova I. V.], i.tsyrukunova@knu.ua

подій чи думок персонажів. Таке протиріччя створює іронічний ефект, коли читач розуміє, що автор дивиться на ситуацію з певним відтінком критики або дистанції, не вдаючись до прямого засудження.

Наприклад, у романі Села: *El joven poeta llevaba ya vanos meses trabajando en su poema. Tenía ya trescientos y pico de versos, una maqueta cuidadosamente dibujada de la futura edición y una lista de posibles suscriptores, a quienes, en su hora, se les enviaría un boletín, por si querían cubrirlo. Había ya elegido también el tipo de imprenta (un tipo sencillo, claro, clásico; un tipo que se leyese con sosiego; vamos, queremos decir un bodoní), y tenía ya redactada la justificación de la tirada. Dos dudas, sin embargo, atormentaban aún al joven poeta: el poner o no poner el Laus Deo rematando el colofón, y el redactar por sí mismo, o no redactar por sí mismo, la nota biográfica para la solapa de la sobrecubierta* [14, с. 32]. – Юний поет працює над своєю поемою кілька місяців. Він уже написав понад триста рядків, має ретельно накреслений макет майбутньої книжки та список імовірних передплатників, яким свого часу буде надіслано бланки з пропозицією оплатити видання. А ще він устиг вибрати шрифт (простий, чіткий, класичний шрифт, зручний для читання. Приміром «бодоні») і скласти обґрунтування накладу видання. Однак юного поета досі непокоять два питання: ставити чи не ставити «Славімо Господа» після вихідних даних і самому чи не самому писати біографічну довідку для суперобкладинки [17, с. 21].

Тут нейтральний і детальний опис планів поета контрастує з абсурдністю його турбот, що створює іронічний ефект. Автор не дає прямої оцінки його поведінці, а через тональність викладу підкреслює несерйозність ситуації.

Інший приклад: *En la casa hubo un disgusto muy serio con la marcha de Socorrito. -¡Si por lo menos se hubiera ido de Madrid! – decía su hermano Paco, que tenía un concepto geográfico del honor* [14, с. 104]. – Коли Сокоррито втекла з дому, це спричинило грандіозний скандал. – Якби вона принаймні поїхала до Мадрида, – обурювався Пако, для якого поняття честі було географічним [17, с. 200].

Тут іронія проявляється через авторську оцінку поняття честі персонажа. Фраза підкреслює абсурдність його уявлень, одночасно залишаючи оцінку завуальованою, тобто непрямую. Це приклад експліцитної іронії, яка виникає на основі невідповідності між словами персонажа та авторським коментарем.

(Актуальні питання когнітивної лінгвістики [Aktual'ni pytannja kognityvnoi' lingvistyky])

Когнітивне осмислення іронії в художньому дискурсі: концептуальна інтеграція та тональність твору

(Українською) [Kognityvne osmyslennia ironii v khudozhn'omu dyskursi: kontseptual'na intehratsiia ta tonal'nist' tvoruv]

© Орличенко О. В. [Orlychenko O. V.], urug@ukr.net, Циркунова І. В. [Cyrkunova I. V.], i.tsyrkunova@knu.ua

PROBLEMS OF SEMANTICS, PRAGMATICS AND COGNITIVE LINGUISTICS

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>

Таким чином, авторська іронія формується через тональність твору, коментарі, оцінки та особливу манеру викладення, яка дозволяє одночасно відтворити події, позиції персонажів та авторське ставлення до них. Вона не обмежується окремими висловлюваннями, а інтегрується в структуру твору, створюючи цілісний когнітивний ефект, коли читач сприймає як буквальный зміст, так і приховані оцінні акценти. Саме через таку організацію авторської мови іронія стає інструментом концептуалізації художнього світу, забезпечуючи багатшарове сприйняття ситуацій та внутрішньої логіки персонажів.

Висновки. Іронія в художньому творі слід розглядати як складне концептуальне явище, яке охоплює не окремі висловлювання, а ціле світосприйняття, подане через авторську перспективу. Вона формується в структурі твору і проявляється передусім у тональності, манері викладення, авторських коментарях, оцінках ситуацій і характеристиках персонажів. Така авторська іронія створює певний когнітивний ефект: читач одночасно сприймає буквальный зміст тексту і приховану оцінну позицію автора, що формує багатшарову інтерпретацію та активізує процес реконструкції смислу.

Концептуальна теорія когнітивної лінгвістики, зокрема теорія концептуального блендингу Ж. Фокон'є та М. Тернера, дозволяє пояснити механізм виникнення іронії. У межах цієї теорії смисл іронічного висловлювання народжується через інтеграцію кількох ментальних просторів, де зберігається напруга між різними інтерпретаціями, а емерджентний смисл не зводиться до буквального значення жодного з них.

Авторська іронія в цьому контексті виступає як глобальний інтеграційний простір, у якому тональність твору, коментарі і оцінки персонажів організовані таким чином, що створюють ефект подвійного сприйняття: те, що сказано, і те, як це слід розуміти.

Таким чином, поєднання когнітивної теорії, концептуального блендингу та аналізу авторської тональності дозволяє розглядати іронію не лише як мовну фігуру, а як спосіб організації художнього світу, через який читач сприймає авторську позицію, оцінки персонажів та внутрішню структуру твору. Іронія стає інструментом концептуалізації досвіду, який активує когнітивну участь читача і формує цілісне розуміння художнього тексту.

(Current issues in cognitive linguistics [Aktual'ni pytannja kognityvnoi' lingvistyky])

Cognitive Understanding of Irony in Literary Discourse: Conceptual Integration and Textual Tone (in Ukrainian)

[Kohnityvne osmyslennia ironii v khudozhn'omu dyskursi: kontseptual'na intehratsiia ta tonal'nist' tvoruu]

© Orlychenko O. V. [Orlychenko O. V.], urug@ukr.net, Tsyrukunova I. V. [Cyrkunova I. V.], i.tsyrukunova@knu.ua

Література:

1. Beardsley, M. (1958). *Aesthetics: Problems in the Philosophy of Criticism*. New York: Harcourt, Brace & World.
2. Booth, W. C. (1974). *A Rhetoric of irony*. Chicago: The University of Chicago. – 292 p.
3. Ducrot, O. (1998). *Logique, structure, énonciation*. Paris: ed. de Minuit. – 276 p.
4. Fauconnier, G. (1994). *Mental Spaces: Aspects of Meaning Construction in Natural Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
5. Fauconnier, G., & Turner, M. (1998). Conceptual Integration Networks. *Cognitive Science*, 22(2), 133–187.
6. Fauconnier, G., & Turner, M. (2002). *The Way We Think: Conceptual Blending and the Mind's Hidden Complexities*. New York: Basic Books / Cambridge University Press.
7. Glicksberg, C. I. (1969). *The Ironic Vision of Modern Literature*. The Hague: Martinus Nijhoff. – 341 p.
8. Muecke, D. C. (1969). *The Compass of irony*. Methuen. – 276 p.
9. Pexman, P. (n.d.). *Current Directions in Psychological Science*. Retrieved from <http://www.psychologicalscience.org/index.php/news/releases/oh-how-wonderful-a-study-on-the-cognition-of-verbal-irony.html>
10. Jabłońska-Hood, J. (2020). Conceptual integration theory and British humour: an analysis of the sitcom *Miranda*. *European Journal of Humour Research*, 7(4). Retrieved from https://europeanjournalofhumour.org/index.php/ejhr/article/view/351?utm_source=chatgpt.com
11. Jabłońska-Hood, J. (2016). Blending as a fundamental mechanism of human creativity within language. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska*, 34(1). Retrieved from <https://wydawnictwo.umcs.pl/ff/article/view/3459?utm>
12. Turner, M., & Fauconnier, G. (1995). Conceptual Integration and Formal Expression. *Metaphor and Symbol*.
13. Циркунова, І. В. (2016). *Засоби відтворення іронії в українських перекладах сучасної іспанської прози* [Means of Reproducing Irony in Ukrainian Translations of Contemporary Spanish Prose] (канд. дис.). Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

Емпіричні джерела:

14. Cela, C. J. (2008). *La colmena*. Санкт-Петербург: КАРО. 445 с.
15. Zafón, C. R. (2013). *La sombra del viento*. Planeta. 575 p.
16. Сафон, К. Р. (2009). *Ігри янгола*, пер. з іспанської В. Шовкун. Харків: Видавництво «Клуб сімейного дозвілля». 559 с.
17. Села, К. Х. (2011). *Вулик*, пер. з іспанської С. Борщевський. Київ: КМ. 253 с.

(Актуальні питання когнітивної лінгвістики [Aktual'ni pytannja kognityvnoi' lingvistyky])

Когнітивне осмислення іронії в художньому дискурсі: концептуальна інтеграція та тональність твору

(Українською) [Kohnityvne osmyslennia ironii v khudozhn'omu dyskursi: kontseptual'na intehratsiia ta tonal'nist' tvorub

© Орличенко О. В. [Orlychenko O. V.], urug@ukr.net, Циркунова І. В. [Cyrkunova I. V.], itsyrkunova@knu.ua

PROBLEMS OF SEMANTICS, PRAGMATICS AND COGNITIVE LINGUISTICS

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>**References:**

1. Beardsley, M. (1958). *Aesthetics: Problems in the Philosophy of Criticism*. New York: Harcourt, Brace & World.
2. Booth, W. C. (1974). *A Rhetoric of Irony*. Chicago: The University of Chicago. 292 p.
3. Ducrot, O. (1998). *Logique, structure, énonciation*. Paris: Éd. de Minuit. 292 p.
4. Fauconnier, G. (1994). *Mental Spaces: Aspects of Meaning Construction in Natural Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
5. Fauconnier, G., & Turner, M. (1998). Conceptual Integration Networks. *Cognitive Science*, 22(2), 133–187.
6. Fauconnier, G., & Turner, M. (2002). *The Way We Think: Conceptual Blending and the Mind's Hidden Complexities*. New York: Basic Books / Cambridge University Press.
7. Glicksberg, C. I. (1969). *The Ironic Vision of Modern Literature*. The Hague: Martinus Nijhoff. 341 p.
8. Muecke, D. C. (1969). *The Compass of Irony*. Methuen. 276 p.
9. Pexman, P. (n.d.). Current Directions in Psychological Science. Retrieved from <http://www.psychologicalscience.org/index.php/news/releases/oh-how-wonderful-a-study-on-the-cognition-of-verbal-irony.html>
10. Jabłońska-Hood, J. (2020). Conceptual integration theory and British humour: an analysis of the sitcom *Miranda*. *European Journal of Humour Research*, 7(4). Retrieved from https://europeanjournalofhumour.org/index.php/ejhr/article/view/351?utm_source=chatgpt.com
11. Jabłońska-Hood, J. (2016). Blending as a fundamental mechanism of human creativity within language. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska*, 34(1). Retrieved from <https://wydawnictwo.umcs.pl/ff/article/view/3459>
12. Turner, M., & Fauconnier, G. (1995). Conceptual Integration and Formal Expression. *Metaphor and Symbol*.
13. Tsyrukunova, I. V. (2016). *Zasoby vidtvorennia ironii v ukrainskykh perekkladakh suchasnoi ispanskoi prozy [Means of Reproducing Irony in Ukrainian Translations of Contemporary Spanish Prose]* (kand. dis.). Kyiv: Kyivskiy natsionalnyi universytet imeni Tarasa Shevchenka [Kyiv National University named after Taras Shevchenko].

Empirical sources:

14. Cela, C. J. (2008). *La colmena [The Hive]*. Sankt-Peterburg: KARO. 445 s.
15. Zafón, C. R. (2013). *La sombra del viento [The Shadow of the Wind]*. Planeta. 575 p.
16. Safon, K. R. (2009). *Ihry yanhola [The Angel's Games]*, per. z ispanskoi V. Shovkun [Translated from Spanish by V. Shovkun]. Kharkiv: Vydavnytstvo «Klub simeinoho dozvillia» [Kharkiv: Family Leisure Club Publishing]. 559 s.
17. Cela, K. Kh. (2011). *Vulyk [The Hive]*, per. z ispanskoi S. Borshchevs'kyi [Translated from Spanish by S. Borshchevski]. Kyiv: KM. 253 s.

(Current issues in cognitive linguistics [Aktual'ni pytannja kognityvnoi' lingvistyky])

Cognitive Understanding of Irony in Literary Discourse: Conceptual Integration and Textual Tone (in Ukrainian)**[Kohnityvne osmyslennia ironii v khudozhn'omu dyskursi: kontseptual'na intehratsiia ta tonal'nist' tvoru]**© Orlychenko O. V. [Orlychenko O. V.], urug@ukr.net, Tsyrukunova I. V. [Cyrkunova I. V.], itsyrkunova@knu.ua